УДК 347.73

КЛАСИФІКАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ

CLASSIFICATION OF LEGAL FACTS IN FINANCIAL-LEGAL REGULATION

Макух О. В.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного і фінансового права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету

Встановлено, що сутність фінансових правовідносин, які становлять собою динамічне правове явище, логічно розкривається у перебігу його відповідних етапів розвитку: виникнення, зміни й припинення. Особливе значення при цьому набувають юридичні факти – конкретні життєві обставини, з настанням яких норми фінансового права пов'язують виникнення, зміну та припинення правовідносин. Констатовано, що юридичні факти у фінансово-правовому регулюванні є різноманітними. Їх можна класифікувати за складом, вольовою ознакою, формою прояву, документальним оформленням та ін. Підкреслено, що проводячи розподіл юридичних фактів у фінансово-правовому регулюванні, ми надаємо поштовх для вирішення практичного питання, що постають перед правотворчими суб'єктами, стосовно детального визначення таких фактів у нормах фінансового права. А це, у свою чергу, стає запорукою належного фінансового правозастосування.

Ключові слова: фінансово-правове регулювання, фінансові правовідносин, юридичні факти у фінансово-правовому регулюванні, види юридичних фактів у фінансово-правовому регулюванні.

В статье подчеркнуто, что сущность финансовых правоотношений, которые представляют собой динамическое правовое явление, логично раскрывается в ходе соответствующих этапов их развития: возникновения, изменения и прекращения. Особое значение при этом приобретают юридические факты − конкретные жизненные обстоятельства, с наступлением которых нормы финансового права связывают возникновение, изменение и прекращение правоотношений. Сделан вывод, что юридические факты в финансово-правовом регулировании разнообразны. Их можно классифицировать в зависимости от состава, волевого признака, формы проявления, документального оформления и др. Подчеркнуто, что осуществляя разделение юридических фактов в финансово-правовом регулировании, мы даем толчок для решения практических вопросов, стоящих перед правотворческими субъектами, по детальному определению таких фактов в нормах финансового права. А это, в свою очередь, становится залогом надлежащего финансового правоприменения.

Ключевые слова: финансово-правовое регулирование, финансовые правоотношения, юридические факты в финансово-правовом регулировании, виды юридических фактов в финансово-правовом регулировании.

The article emphasized essence of financial legal relations which are dynamic legal phenomenon, logically disclosed in relevant stages of their development: emergence, change and termination. Of particular importance in this case take legal facts − specific life circumstances, with onset of which norms of financial law are associated with emergence, change and termination of legal relations. It is concluded that legal facts in financial and legal regulation are various. They can be classified depending on composition, volitional signs, manifestations, documenting and others. It was stressed that implementing division of legal facts in financial and legal regulation, we give impetus to resolving practical issues facing law-making subjects, by detailed definition of such facts in norms of financial law. This, in turn, becomes key to proper application of financial law.

Key words: financial and legal regulation, financial legal relations, legal facts in financial and legal regulation, types of legal facts in financial and legal regulation.

Актуальність теми. Сутність фінансових правовідносин, які становлять собою динамічне правове явище, логічно розкривається у перебігу його відповідних етапів розвитку: виникнення, зміни й припинення. І особливе значення тут набувають юридичні факти – конкретні життєві обставини, з настанням яких норми фінансового права пов'язують виникнення, зміну та припинення правовідносин. При цьому вони виступають як безпосередньою юридичною підставою виникнення суб'єктивних прав осіб у конкретних правовідносинах, своєрідним засобом переведення правосуб'єктності у відповідне суб'єктивне право, так і займають самостійне місце у механізмі правового регулювання, адже забезпечують перехід від державного нормативного регулювання суспільних відносин до індивідуального через передбачені в нормах права суб'єктивні права та кореспондуючі обов'язки. «Якщо норма права становить собою основу правового регулювання, то юридичний факт – це провідник правової енергії» [12, с. 110].

Зазначимо, що основи у дослідженні юридичних фактів були закладені такими вченими-теоретиками та фінансистами, зокрема: С.С. Алексєєв, В.Б. Ісаков, С.А. Зінченко, О.А. Красавчиков, М.П. Кучерявенко, Г.Ф. Шершеневич, М.Д. Шаргородський та ін. У той же час ще й дотепер серед правників виникає дискусія щодо класифікації юридичних фактів. Отже, метою статті є проведення класифікації юридичних фактів у фінансово-правовому регулюванні.

Виклад основного матеріалу. Позначимо, що за справедливими словами М.В. Карасьової, класифікація юридичних фактів має вагоме значення для фінансового права, оскільки виступає засобом систематизації, передумовою наукового аналізу того об'єкта, що вивчається, а також виконує евристичну функцію – ставить перед дослідником нові питання та ще невирішені завдання. В цій ситуації також доцільно говорити про наявність прогностичної функції, оскільки фігурує як інструмент, що дозволяє зафіксувати будь-які зрушення у системі юридичних фактів [9, с. 154, 162]. Отже, розподіл юридичних фактів у фінансово-правовому регулюванні має важливе значення, оскільки забезпечує можливість більш різноманітно і внаслідок цього більш відповідно реаліям описати це явище, а також дозволяє окреслити їх найважливіші характеристики.

Правники традиційно виділяють декілька критеріїв для розподілу юридичних фактів на групи [3, с. 47–67; 7, с. 25–38; 23, с. 22–32]. Це, зокрема:

1) склад юридичних фактів;
2) вольова ознака;
3) форма прояву;
4) документальне оформлення та ін.

Так, за складом юридичні факти можна поділити на прості та складні. Прості юридичні факти – один юридичний факт, якого достатньо для настання юридичних наслідків. Наприклад, факт подання річної декларації платником-фізичною особою обумовлює проведення податковим інспектором камеральної перевірки. Складні ж являють собою певну сукупність окремих фактів, необхідних для настання наслідків. Приміром, для виникнення

обов'язку зі сплати земельного податку у фізичної особи необхідно, принаймні, щоб платник був власником земельної ділянки чи землекористувачем, а також щоб платник отримав податкове повідомлення.

За формою прояву юридичні факти можуть бути позитивні та негативні. В цій ситуації позитивним буде визнаний юридичний факт за наявності конкретного явища дійсності, а за відсутності такого явища – факт буде визнаний негативним. Так, прикладом позитивного юридичного факту є набуття особою статусу суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає можливість скористатися спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності. Негативний юридичний факт – відсутність облікових документів у платника податків.

За документальним оформленням виділяють оформлені та, відповідно, неоформлені юридичні факти. Зауважимо, що наведений розподіл фактів є досить умовним, оскільки переважна більшість юридичних фактів існує у оформленому належним чином вигляді. Більше того, ми вважаємо, що такий розподіл юридичних фактів у фінансово-правовому регулюванні не може вважатися об'єктивним. Це пов'язано із тим, що всі фінансові відносини існують виключно у формі правових. Поза правом такі зв'язки не існують. У цьому контексті доречно навести вчених-фінансистів, які підкреслюють: «фінансові правовідносини являють собою юридичну форму вираження і закріплення фінансових відносин, що можуть існувати лише в правовій формі» [6, с. 17; 18, с. 135, 136]. Більше того, тут можна сказати, що «фіксація факту в правовій нормі є однією з визначальних ознак юридичного факту, оскільки вона дозволяє відмежувати юридичні факти від інших соціальних фактів» [23, с. 7]. Отже, стосовно фінансових правовідносин, то ми можемо говорити про наявність виключно оформлених у нормативно-правових актах юридичних фактів.

До речі, такої думки дотримуються й вчені, що займаються вивченням юридичних фактів. Показово, що А.М. Чувакова, з посиланням на Л.М. Солодовник, пише: «незафіксоване існування юридичних фактів ускладнює процес їхнього встановлення і доведення. При цьому постає питання щодо законності настання правових наслідків і обґрунтованості подальших дій» [23, с. 19].

Найбільш важливе значення у будь-якій сфері правового регулювання має класифікація юридичних фактів за вольовою ознакою. «Загальновідомо, що у фінансовому праві юридичні факти необхідно поділяти на дії та події, які не залежать від волі людей», – пише Г.В. Россіхіна. «А дії в той же час є формою волевиявлення суб'єктів публічних фінансів. Серед дій учасників фінансової діяльності слід виокремлювати правомірні (які здійснюються в суворій відповідності до норм фінансового законодавства, сприяють досягненню цілей фінансово-правового регулювання) та протиправні (які суперечать фінансовому законодавству, тобто, здійснюючи їх, вказані особи перевищують свої права). Правомірні дії учасників фінансової діяльності поділяються на фінансові акти (породжують виникнення фінансових прав і обов'язків у певних осіб) і юридичні поступки (породжують фінансові права і обов'язки незалежно від спрямованості волі осіб) [19, с. 237].

Найбільш «актуальними» юридичними фактами для фінансово-правової галузі є юридичні дії. М.П. Кучерявенко пропонує дещо відмінне від традиційного визначення юридичної дії – це вольова поведінка людей, зовнішнє вираження волі, вчинків, носіїв прав і обов'язків [11, с. 461]. Запропоноване визначення заслуговує на підтримку, оскільки дія розглядається не просто як волевиявлення людей, а волевиявлення кожного конкретного індивіда, який може бути носієм відповідних прав та обов'язків згідно з положеннями чинного законодавства.

Конкретизуючи визначення юридичних дій з урахуванням особливостей податково-правового регулювання, В.Г. Баландіна пропонує розглядати їх як поведінку суб'єктів податкового права у межах чинного законодавства, що є зовнішнім вираженням їх волі і свідомості, як носіїв прав та обов'язків, яка спрямована на виникнення, зміну чи припинення правовідносин у сфері оподаткування [3, с. 79]. Ми погоджуємося із таким висловлюванням і констатуємо, у площині фінансово-правового регулювання саме дії учасників таких правовідносин спрямовані на виникнення, зміну чи припинення останніх.

Повертаючись до розгляду юридичних дій, як різновиду юридичних фактів, необхідно відзначити, що ще Є.В. Васьковський наполягав на розподілі таких дій на дві категорії: дозволені й недозволені (правопорушення). Серед дозволених дій головне значення, на думку Є.В. Васьковського, мають ті з них, які навмисно спрямовані на створення, зміну або припинення юридичних відносин. Вони носять назву юридичних угод або актів. Правопорушення можуть бути випадковими, необережними і навмисними [5, с. 99]. У цілому ми погоджуємося із таким розмежуванням, адже саме воно віддзеркалює те, яким чином дії суб'єктів фінансових правовідносин узгоджуються із приписами фінансово-правових норм, вони є правомірними чи неправомірними.

Однак в сучасних умовах для більш повної характеристики юридичних дій доцільно їх більш подрібнений розподіл. Тут нам до вподоби напрацювання М.М. Агаркова. Цей вчений у юридичній літературі радянських часів запропонував найбільш повну класифікацію правомірних юридичних дій. Він їх розподіляв на три основні групи: 1) юридичні акти; 2) юридичні вчинки; 3) дії, що утворюють передбачений нормами права об'єктивований результат [1, с. 51, 51].

Під юридичними актами М.М. Агарков розумів правомірні дії, які направлені на встановлення, зміну та припинення правовідносин. Юридичні вчинки, на думку вченого, – це також правомірні дії, що мають на меті визнання фактів або сповіщення про факти минулого, теперішнього і майбутнього, що викликають юридичні наслідки незалежно від того, були такі дії направлені на певні наслідки, чи ні. До третього різновиду правомірних дій належать ті, що утворюють передбачений нормами права об'єктивований результат, вже з настанням якого норми права пов'язують правові наслідки в силу досягнення відомого практичного результату діяльності, вираженого в об'єктивній формі [1, с. 51, 52]. Безумовно, така класифікація має право на існування, вона найбільш повно дозволяє проаналізувати розглядувані правові явища. У той же час нам здається, що визначення юридичного вчинку, запропоноване М.М. Агарковим, є звуженим, оскільки у такому разі йдеться про направленість таких дій лише на визнання фактів або сповіщення про факти. На наш погляд, юридичні вчинки можуть спрямовуватися на певне корегування фінансових правовідносин. Приміром, юридичним вчинком можна вважати узгодження грошового зобов'язання платником податків, що передбачає «корегування» податкових правовідносин (сплата грошового зобов'язання, несплата такого зобов'язання і, як наслідок, виникнення податкового боргу тощо).

Наведемо приклади цих трьох різновидів таких юридичних фактів, як юридичні дії. Так, юридичним актом є угода між фіскальним органом і платником податків стосовно надання останньому розстрочення чи відстрочення грошових забов'язань (податкового боргу). Юридичним вчинком можна вважати внесення змін до податкової звітності внаслідок самостійного виявлення платником податку помилок (подання уточнюючого розрахунку грошових зобов'язань). До дій, що утворюють передбачений нормами права об'єктивований результат, можна віднести відповідь платника податків на письмовий запит контролюючого органу.

М.П. Кучерявенко, досліджуючи значення правомірних дій у сфері податково-правового регулювання, зазна-

чає, що вони являють собою такі юридичні факти, що передбачають реалізацію приписів норм податкового права в оптимальній формі, вплив їх на правомірну поведінку учасників відносин, раціональний розподіл та реалізацію прав і обов'язків [11, с. 463]. На нашу думку, наведене визначення потребує певного уточнення, оскільки не зовсім логічним є положення щодо реалізації приписів норм матеріального права в оптимальній формі. В цій ситуації треба з'ясувати, що являє собою «оптимальна форма вираження» норм права взагалі, та чи доцільно використовувати такі конструкції при визначенні відповідних понять. Ми вважаємо, що з огляду на застосування імперативного методу фінансово-правового регулювання[1], що визначає видання імперативних, чітких, однозначних у розумінні фінансово-правових норм, зміст останніх і має становити собою таку «оптимальну форму». Фінансова правова норма не передбачає декількох варіантів поведінки суб'єктів фінансових правовідносин.

Хотілося б звернути увагу на такий різновид правомірних юридичних дій, як юридичні акти, оскільки ще Г.С. Гуревич у 1985 році писав, що виникнення фінансових правовідносин базується на таких юридичних фактах, як правомірні дії у формі індивідуальних актів, які виражають владне веління держави або уповноваженого неї органу [21, с. 51]. Ми цілком поділяємо думку А.М. Чувакової, що «юридичні акти є серед них найбільш широким і містким поняттям, оскільки цей вид юридичних фактів охоплює надзвичайно широке коло різноманітних правових явищ. Ця розмаїтість правових явищ, що виражена у категорії юридичного акта, поєднує дії, які у різному ступені виражають волю учасників, що впливає на їхню поведінку. Не випадково пропонуються пошуки подальшої класифікації юридичних актів» [23, с. 27] .

Дійсно, юридичні акти займають визначальне місце у фінансово-правовому регулюванні. Про це говорить й М.В. Карасьова. Вчена також основне місце в системі правомірних юридичних дій у фінансовому праві «закріплює» за юридичними актами. При цьому М.В. Карасьова наводить таку їх класифікацію: нормативні акти, що містять індивідуальні приписи (змішані акти); правові акти індивідуального регулювання; інші акти волевиявлення суб'єктів фінансового права [9, с. 150]. Як вбачається, такий розподіл є не логічним, адже не виокремлюється єдиний класифікатор для поділу, а також не визначено, чому виділяються у самостійну групу інші акти волевиявлення.

Така не зовсім вдала позиція може мати своїм поясненням відсутність однозначного підходу стосовно характеристики юридичних актів серед правників. Зокрема, Г.В. Россіхіна пише: «не буде помилкою стверджувати, що на переконання багатьох науковців при визначенні індивідуально-правових актів існують два підходи: згідно з першим – це акти-дії, згідно з другим – документи з можливими доповненнями: письмовий акт, дія-волевиявлення». Далі вчена цілком резонно зауважує, «що в теорії права склалася думка про те, що дії громадян щодо дотримання, виконання і використання прав і обов'язків теж є правовими актами, тобто виступають як юридичні факти. Наприклад, Р.Й. Халфіна до юридичних актів, окрім індивідуальних актів адміністративного управління, відносить цивільно-правові угоди, заяви і скарги громадян, реєстрацію актів цивільного стану тощо» [19, с. 329].

Класифікацію індивідуальних юридичних актів у податковому праві надає М.П. Кучерявенко та пропонує розподіляти їх залежно від: 1) суб'єктного складу (односторонні – виражають волю одного суб'єкта; багатосторонні – виражають реалізацію волі двох і більше суб'єктів, колективні – виражають волю певного колективу). Колективні індивідуальні юридичні акти використовують досить рідко для підгалузі податкового права, хоча реалізація волі консолідованої групи платників податків враховує і цей юридичний факт; 2) юридичного змісту (класифікація може здійснюватися в даному випадку, виходячи із норм податкового права, і виділяти матеріальні та процесуальні акти, що реалізують волю учасників по окремих інститутах оподаткування) [11, с. 354]. Такий розподіл має сенс.

А.О. Неугодніков звертає увагу на те, що найчастіше вчені визначають індивідуальні акти як такі, що містять приписи (або констатації) конкретним виконавцям про виконання дій, про заохочення і т. ін., тобто це акти разового застосування. Проте на переконання науковця вони мають ширше значення: «…вони є найважливішим засобом оперативного вирішення поточних питань управління. Саме індивідуальні акти забезпечують реалізацію юрисдикційної (правоохоронної) функції права…» [14, с. 204]. Дійсно, індивідуальні правові акти сприяють реалізації правових норм та викликають відповідні правові наслідки щодо осіб, яким вони направлені.

Згадуючи діяльність Національного банку України, також доцільно констатувати можливість видання індивідуальних актів декількома суб'єктами, зокрема: правлінням НБУ, Радою НБУ, Головою НБУ, створених ним органів, самостійних структурних підрозділів центрального апарату Нацбанку, територіальних управлінь. У той же час індивідуальні правові акти правління приймаються у зв'язку з оперативним управлінням банківською системою або реалізацією функції банківського нагляду. Індивідуальні акти оперативного управління банківською системою є реакцією правління на стан економіки або банківської системи. Як вказує М.В. Плотнікова, такі акти не відносяться до індивідуальних правових актів, бо не відповідають їх ознакам, а також не набули статусу нормативних через відсутність реєстрації в Мін'юсті та не публікуються в офіційних виданнях [15]. Ми можемо підтримати такі міркування лише частково. Справа в тому, якщо говорити про такі індивідуальні акти у сфері податково-правового регулювання як податкові повідомлення-рішення, то вони також не публікуються у офіційних виданнях, однак стосуються лише чітко визначених суб'єктів (податкових органів, які направляють такі документи, та платників податків, яким вони адресовані) та породжують для них певні правові наслідки. На наше переконання, доцільно звертати увагу в цій ситуації не на обов'язковість публікації в офіційному виданні, а на те, що: 1) такий акт розповсюджується не на всіх учасників відповідних правовідносин, а лише на конкретних суб'єктів; 2) породжує правові наслідки для такої особи (кола осіб); 3) має встановлену форму.

У роз'ясненні Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із визнанням недійсними актів державних чи інших органів» (ч. 3 п. 1 та п. 2) надано визначення акта ненормативного характеру (індивідуального акта). Зокрема Вищий господарський суд України такий акт тлумачить як такий, що породжує певні права та обов'язки лише у того суб'єкта (чи визначеного ним певного кола суб'єктів), якому вони адресовані [17]. Отже, важливо відмежовувати індивідуальні юридичні акти при фінансово-правовому регулюванні від інших правових актів (наприклад, документів, що складаються фіскальними органами – йдеться про акти проведення перевірок різних видів, що не передбачають правових наслідків для учасників правовідносин, а лише фіксують факти порушень податкового законодавства).

Характеризуючи такий різновид юридичних фактів як події, настання яких не залежить від волі суб'єктів фінансових правовідносин, хотілося б зупинитися на строках

[1] Сутність такого методу виявляється в таких рисах: а) правові норми приймаються і реалізуються за принципом «команда – виконання»; б) одним із учасників фінансових правовідносин завжди виступає держава в особі відповідних органів, наділених у зв'язку з цим відповідними владними повноваженнями; в) суворе окреслення діяльності суб'єктів правовими рамками – законом; г) учасники фінансових правовідносин позбавлені права самостійного вибору варіанту поведінки, бо він чітко визначений нормами права [6, с. 29; 10, с. 32].

у фінансово-правовому регулюванні. Так, у податковому праві саме строки є правовим засобом впливу на учасників податкових правовідносин, що дисциплінує як платників податків, так і податкові органи [13, с. 117–120]. Досліджуючи строки у податковому праві, А.А. Архіпов вказує, що вони являють функціональний інститут, який має власний об'єкт, предмет та механізм правового регулювання, що органічно вписується у податкове законодавство та розповсюджує свій регулятивний вплив на всі інші інститути податкового права [2, с. 21, 22]. Безумовно, строки відіграють важливу роль у податковому праві. Така позиція обумовлена тим, що закріплені у нормах податкового права, вони встановлюють правила поведінки учасників податкових правовідносин та чітко визначають часовий проміжок, у який мають бути реалізовані юридично значимі дії конкретних суб'єктів.

К.В. Кальян, досліджуючи значення строків у податковому праві, зазначає, що правовий сенс встановлення строків пов'язується не лише із крапками у динаміці правового регулювання, на підставі яких корегуються права та обов'язки учасників відносин, а з урахуванням того, що ці особи мають зробити, набуваючи статусу учасників відповідних правових режимів [8, с. 18]. У цій ситуації прикладом може виступати поняття податкового періоду, як встановленого періоду часу, з урахуванням якого відбувається обчислення та сплата окремих видів податків та зборів [16]. Так, саме наявність податкового періоду і певні особливості його застосування забезпечують періодичне надходження податків у бюджети за підсумками фактичної діяльності платника у ньому [8, с. 18]. При цьому слід зауважити, що не лише наявність певного строку, в межах якого платник податку має сплатити конкретну суму грошових коштів, має значення, а й те, які наслідки (несприятливі або ж позитивні) можуть настати для такої особи. У разі, коли платник пропускає зазначений у податковому законодавстві строк для виконання свого податкового обов'язку, найчастіше йдеться про негативні наслідки для такої особи – притягнення до відповідальності. У той же час, коли особа вчасно сплачує податок, вона може розраховувати й на настання бажаних для себе наслідків, наприклад, бюджетного відшкодування у передбачених Податковим кодексом України випадках. Як бачимо, строки у податковому праві відіграють важливе значення, оскільки з їх «існуванням», встановленням для учасників певного кола суспільних відносин настають правові наслідки.

Розглядаючи строки у бюджетному праві, можна говорити також про наявність часових меж, у межах яких відповідний суб'єкт має виконати покладений на нього обов'язок. Згідно з ч. 2 ст. 33 Бюджетного кодексу України, Національний банк України подає Президенту України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України до 15 березня року, що передує плановому, прогнозні монетарні показники і показники валютно-курсової політики на наступний рік та наступні за плановим два бюджетні періоди, у тому числі обмінний курс гривні у середньому за рік та на кінець року; до 1 квітня року, що передує плановому, – інформацію про розрахунок частини прогнозованого прибутку до розподілу поточного року, яка підлягатиме перерахуванню до Державного бюджету, та іншу інформацію, передбачену цією нормою [4]. Порушення зазначених строків також може призвести до певних правових наслідків, хоча ці показники й враховуються для визначення Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період.

Висновки. Відзначимо, що у межах однієї статті навряд чи можливо провести вичерпну класифікацію юридичних фактів фінансово-правового регулювання, та навряд чи це й доцільно. У той же час проведення такого розподілу примушує нас під різними кутами зору досліджувати відповідне правове явище, що, в свою чергу, допомагає вибрати з-поміж різноманітних варіантів ті юридичні факти, які є найприйнятнішими стосовно конкретних обставин. «Встановлюючи норми права, законодавець повинен «угледіти» юридичні факти, виділити їх із маси важливих і другорядних соціальних обставин, і правильно відбити у нормах чинного законодавства. Неточне виділення юридичних фактів, неправильна їхня правова оцінка ведуть до того, що одним обставинам не надається належного значення, інші, навпаки, набувають невластивих їм якостей» [23, с. 97]. Отже, сподіваємося, ми надаємо поштовх для вирішення практичних питань, що постають перед правотворчими суб'єктами, стосовно детального визначення таких фактів у нормах фінансового права, і є запорукою належного фінансового правозастосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агарков М.М. Понятие сделки по советскому гражданскому праву / М.М. Агарков // Советское государство и право. – 1946. – № 3. – С. 51–52.
2. Архипов А.А. Сроки в налоговом праве: моногр. /А.А. Архипов. – М., 2011. – 199.
3. Баландіна В.Г. Юридичні факти у податковому праві: дис. … канд. юрид. наук, спец. 12.00.07 / В.Г. Баландіна . – К., 2009. – 22 с.
4. Бюджетний кодекс України.
5. Васьковский Е.В. Учебник гражданского права. – С. Пб.: Книж. маг. Н.К. Мартынова, 1894. – 168 с.
6. Дмитрик О.А. Содержание и классификация финансовых правоотношений: моногр. / О.А. Дмитрик; [под ред. Н.П. Кучерявенко]. – Х.: Легас, 2004. – 160 с.
7. Зинченко С.А. Юридические факты в механизме правового регулирования / С.А. Зинченко. – М.: Вотерс Клувер, 2007. – 152 с.
8. Кальян К.В. Строки у податковому праві: дис. … канд. юрид. наук / спец. 12.00.07. – Х., 2014. – 22 с.
9. Карасева М.В. Финансовое правоотношение: моногр. / М.В. Карасева. – М., 2001. – 288 с.
10. Козлов Ю.Н. Предмет советского административного права. – М.: Юрид. лит., 1967. – 32 с.
11. Кучерявенко Н.П. Курс налогового права : Особенная часть : в 6 т. / Н.П. Кучерявенко. – Х. : Легас, 2002. – Т II : Введение в теорию налогового права. – 2004. – 600 с.
12. Малько А.В. Цели и средства в праве и правовой политике. Моногр. / А.В. Малько, К.В. Шундиков – Саратов: Изд-во СГАП, 2003. – 296 с.
13. Музика В.Г. Роль строків у податковому праві / В.Г. Музика // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 10. – С. 117–120.
14. Неугодніков А.О. Специфіка правових актів індивідуальної дії / А.О. Неугодніков // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – С. 204 –207.
15. Плотнікова М.В. Правові акти НБУ як форма державного регулювання діяльності банків // [Електронний ресурс] / М.В. Плотнікова. – Режим доступу: http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_CPD/Plotnikova_conf_007.pdf.
16. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.
17. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із визнанням недійсними актів державних чи інших органів // [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua.
18. Ровинский Е.А. Основные вопросы теории советского финансового права. – М.: Юрид. лит., 1960. – С. 135–136.
19. Россіхіна Г.В. Застосування фінаново-правових норм: моногр. / Г.В. Россіхіна. – Х.: «Цифрова друкарня № 1», 2013. – 400 с.
20. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопед. курс) :учеб. / О.Ф. Скакун. – Х.: Эспада, 2005. – 840 с.
21. Советское финансовое право / отв. ред. Г.С. Гуревич. – М., 1985.
22. Финансовое право Российской Федерации: учебн. / отв. ред. М.В. Карасева. – М.: Юристъ, 2002.
23. Чувакова А.М. Юридические факты, фактические составы и их дефекты: монография / А.М. Чувакова. – Одесса: Фенікс, 2009. – 112 с.